

„მარსზე გამოთქმა არის ქართული...“ გალაკტიონ ტაბიძე და ჰერბერტ უელსი

1928 წელს ჟურნალმა „მნათობმა“ დაიწყო გალაკტიონ ტაბიძის პოემა „ეპოქის“¹ ბეჭდვა. „ეპოქა“, გარკვეული აზრით, ახალი ეტაპია პოეტის შემოქმედებაში. საბჭოთა კრიტიკის მხრიდან იდეოლოგიური თავდასხმებისა და მძიმე სოციალური ატმოსფეროს გამო გალაკტიონ ტაბიძე იძულებული გახდა, რომ თანდათან შეეფერებოდა არსებულ რეალობას, შეეფერებინა საბჭოთა პოეტის ნოდება და ხარკი გადაეხადა კონიუნქტურული მწერლობისათვის. ეს იძულებითი და შინაგანად მეტად მტკივნეული პროცესი იყო პოეტისათვის, რაც აისახა კიდევ მის მხატვრულ ნააზრევში. შემოქმედებითი ფსიქოლოგიისა თუ სახეობრივი აზროვნების ევოლუციის თვალსაზრისით „ეპოქაში“ არაერთი საინტერესო ლექსი მოგვეპოვება. ერთ-ერთი მათგანია „ინგლისელს მწერალს...“, რომელიც პირველად 1928 წელს გამოქვეყნდა ჟურნალ „მნათობის“ მე-10 ნომერში:

* * *

ინგლისელს მწერალს მსურს ვუთხრა: მისტერ!
თქვენ მსოფლიოში ხართ ისე თეთრი,
რომ უფლება გაქვთ არ გაირიყოთ,
როგორც პოეტი და გეომეტრი.
თქვენი გახედვა სავსეა მოკვლით,
ის ჰიპერბოლებს არ აგვიანებს:
თუ ლონდონიდან სიტტის მონოკლით
მთვარეზე იკვლევს ადამიანებს.
და მერე როგორს? თვითეულს მათგანს
წარმოდგენისას აშორებს ფაზისს,
ჰიპერბოლებით დასერავთ ათგან;
თვითეულ მათგანს ეს დალი აზის.
აი: იქ მცხოვრებს, სწავლულს უდიდესს
შუბლი აქვს რაღაც უზარმაზარი.
მაგრამ როდესაც აიხდის რიდეს,
სხეული მჭლეა და შესაზარი.
კოლოსალური, მძლავრი სპორტსმენი,
მსხვილი ძარღვები, კუნთები, მკლავი,
კოლოსალური სიდიდის ტანი
და უიმედოთ პატარა თავი.

¹ „ეპოქა“ იმთავითვე უფრო ლექსების ციკლს წარმოადგენდა, ვიდრე მყარი კომპოზიციის მქონე პოემას, ამიტომაც მოგვიანებით ავტორმა ციკლად დაშალა და ამ სახით გამოაქვეყნა თხზულებათა მეორე ტომში (1935 წ.).

ვარსკვლავთმრიცხველი სიბრძნეს შეება
 ძველთა ფორმულათ რისხვით დამშენი,
 მას თვალები აქვს დიდი, ვეება
 და ფიგურა კი ძლივს შესამჩნევი.
 კვლავ შედარება უფრო იზრდება,
 თქვენი გენიაც უფრო მკვეთრია,
 და გვევლინება ჟურნალისტებათ,
 რომელთ ხელები – კილომეტრია.
 მისტერ! თქვენ ამბობთ მართლა ქაოსებს,
 ჰიპერბოლებით ასე ჯვარცმულებს,
 კიდევ გვაღელვებს, კიდევ გვაოცებს,
 მაგრამ ვერასგზით ვერ დაგვარწმუნებს.
 შეგისწავლიათ თქვენ მარსიც ასე
 და რომანში გაქვთ სიტყვა ჩართული,
 რომ გიგანტები ცხოვრობენ მარსზე
 და მათი ენა არის... ქართული!
 გმადლობთ! აი ეს იქნებ სწორია.
 უუძველესი ქართველთა მოდგმის
 გცოდნიათ ენა და ისტორია,
 მისი კულტურის, მისი გამოთქმის.
 იქნება გვითხრათ, რომ უფრო სრული
 ამ აღმოჩენის იქნას ეფექტი:
 მარსზე გამოთქმა არის ქართული,
 მაგრამ ქართულის რა დიალექტი?
 (ტაბიძე 2017:128-129)

ლექსი ყურადღებას იპყრობს რამდენიმე მიზეზის გამო: უპირველეს ყოვლისა, საინტერესოა, ვინ არის გალაკტიონ ტაბიძის მიმართვის ადრესატი. გასარკვევია ისიც, თუ რატომ ხდება იგი პოეტის ირონიის სამიზნე. ამასთანავე, დასადგენია, მართლა მოგვითხრობს ინგლისელი მწერალი თავის რომანში მარსზე ქართულად მოლაპარაკე გიგანტების შესახებ, თუ ეს მხოლოდ პოეტის ირონიის თავისებური გამოხატულებაა?

გალაკტიონ ტაბიძის არქივში დაცულ ლექსის ავტოგრაფს (ავტოგრაფი №8219) ახლავს ასეთი მინაწერი: „დიდი უელსის განჭვრეტა მოკლედ არც ჰიპერბოლებს არ აგვიანებს“ (ტაბიძე 2017:415). ავტოგრაფიდან ნათელი ხდება, რომ პოეტის მიმართვის ობიექტია ცნობილი ბრიტანელი მწერალი, სამეცნიერო-ფანტასტიკური რომანების ავტორი ჰერბერტ უელსი, ლექსში აღწერილი რეალების მიხედვით კი აშკარაა, რომ გალაკტიონის ინტერესის სფეროში მოქცეულია უელსის გახმაურებული რომანი „პირველი ადამიანები მთვარეზე“ („The First Men in the Moon“, 1901). საინტერესოა, რის გამო დაიმსახურა ამ ნაწარმოებმა და მისმა ავტორმა გალაკტიონ ტაბიძის ირონია?

ჰერბერტ უელსი, როგორც სამეცნიერო ფანტასტიკის ფუძემდებელი, უაღრესად პოპულარული ავტორი იყო XX საუკუნის პირველ ნახევარში. ინგლისელ მწერალს არნახული აღიარება მოუტანა საკუთარი ნაწარმოებების წინასწარმეტყველურმა ხასიათმა. თავის რომანებში უელსმა წინასწარ განჭვრიტა პირველი მსოფლიო ომის დაწყება, შეჯავშნილი საბრძოლო ტექნიკის, მომწამვლელი აირის, ლაზერული იარაღის, ავიაციის გამოყენება ბრძოლებში. 1914 წელს თხზულებაში „განთავისუფლებული სამყარო“ მწერალმა აღწერა მეორე მსოფლიო ომი, რომელიც 40-იან წლებში იწყება და მთავრდება ატომის დაშლის პრინციპზე მოქმედი ატომური ბომბის შექმნით. ჯერ კიდევ აინშტაინის გამოჩენამდე უელსმა რომანში „დროის მანქანა“ წამოაყენა ოთხგანზომილებიანი დრო-სივრცის თეორია. მასვე ეკუთვნის პარალელური სამყაროების არსებობის იდეა, ანტიგრაფიტაციის ცნება. ყოველივე ამან უელსს წინასწარმეტყველის სახელი მოუხვეჭა და მისი თხზულებები გასაცარი ტირაჟით ვრცელდებოდა მთელ მსოფლიოში.

გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში ჰერბერტ უელსის ფიგურა 20-იან წლებში ჩნდება. ლექსის – „ახალ მერნების წყება“ – ბოლო სტროფში ვკითხულობთ:

რადიო, ავტო! თქვენი ზარებით
კითხვას, რომელსაც ვერსალი არჩევს,
ეხლა სამკვდროა და სასიცოცხლო:
უელსის ბრუნვა იტყვის დანარჩენს.
(ტაბიძე 2016: 15)

ი. კენჭოშვილის აზრით, ლექსში ნახსენები „უელსის ბრუნვა“ ინგლისელი მწერლის რომანის „ბედის ბორბლების“ გამოძახილი უნდა იყოს (კენჭოშვილი 1999: 100), თუმცა, ვფიქრობთ, ეს საკითხი დამატებით კვლევას საჭიროებს. კონტექსტის მიხედვით ერთი რამ კი შეგვიძლია ვივარაუდოთ, – გალაკტიონის რეცეფციასშიც უელსი შემოდის, როგორც წინასწარმეტყველი („უელსის ბრუნვა იტყვის დანარჩენს“).

ორიოდე წლის შემდეგ კი, როგორც ვნახეთ, გალაკტიონ ტაბიძე ინგლისელი მწერლისადმი უკვე მძაფრ ირონიას ავლენს. რას უნდა გამოენვია ეს ფაქტი? ამ ვითარების ასახსნელად, ვფიქრობთ, აუცილებელია უელსისადმი საბჭოთა საზოგადოებრივი აზროვნების მიმართების გათვალისწინება. ჰერბერტ უელსი უაღრესად პოპულარული მწერალი იყო რუსეთშიც, სადაც მის გავლენას ის გარემოება ზრდიდა, რომ იგი მემერცხენე გახლდათ. ჰ. უელსი იყო წვერი ბრიტანული სოციალისტური ორგანიზაციის – „ფაბიანელთა საზოგადოებისა“, რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა ე.წ. დემოკრატიული სოციალიზმის პრინციპების გავრცელება თანმიმდევრული, ევოლუციური და არა რევოლუციური გზით. სოციალიზმისადმი სიმპათიის გამო რუსი კომუნისტები ჰერბერტ უელსს „ევროპულ თანამგზავრად“¹ მიიჩნევდნენ და მისი კეთილგანწყობის მოპოვებას ცდილობდნენ.

1 „თანამგზავრი“ (რუს.: Попутчик) – საბჭოთა პოლიტიკური ტერმინი, რომელსაც კომუნისტები იყენებდნენ იმ საზოგადო მოღვაწისა და ხელოვანის აღსანიშნავად, რომელიც თანაუგრძნობდა რევოლუციას, მაგრამ ოფიციალურად არ იყო კომუნისტური პარტიის წევრი და არ იდგა თანმიმდევრულ მარქსისტულ პოზიციაზე. ტერმინის შემომტანად მიიჩნევა ანატოლი ლუნაჩარსკი.

1920 წელს, ინგლისში ყოფნისას, ცნობილმა პარტიულმა მოღვაწემ ლევ კამენევმა ინგლისელი მწერალი საბჭოთა რუსეთში დაპატიჟა. ამ მოწვევის მიზანი, როგორც ჩანს, ის იყო, რომ უელსს, როგორც სოციალისტს და კომუნისტებისადმი გარკვეული სიმპატიით განწყობილ ავტორიტეტულ ფიგურას, საკუთარი თვალთ ენახა საბჭოთა აღმშენებლობა და შემდეგ მთელი მსოფლიოსათვის ემცნო მის შესახებ. ინგლისელი მწერალი, რომელსაც ძალიან უყვარდა მოგზაურობა, კამენევის შეთავაზებას სიამოვნებით დათანხმდა. იგი 1920 წელს ჩავიდა რუსეთში, შეხვდა საბჭოთა ინტელექტუალსა და პოლიტიკურ მოღვაწეებს, მათ შორის – ვლადიმირ ლენინს. თავისი შთაბეჭდილებები უელსმა აღწერა წიგნში „რუსეთი წყვედადში“ („Russia in the shadow“), რომელიც 1920 წელს გამოიცა ინგლისში და ორი წლის შემდეგ რუსულადაც ითარგმნა.

თავის წიგნში ჰერბერტ უელსი შეეცადა მიუკერძოებლად შეეფასებინა საკუთარი თვალთ ნახები და განცდილი. მიუხედავად იმისა, რომ იგი არაერთგან აღნიშნავდა კომუნისტური ხელისუფლების პოზიტიურ ნაბიჯებს, ბოლშევიკურმა მთავრობამ უფრო მეტად მაინც მისი კრიტიკა დაიმსახურა, ვიდრე ქება. უელსის წიგნაკში აღწერილია საბჭოთა რუსეთის უმძიმესი სულიერი და ეკონომიკური ვითარება: „განადგურება – აი, რა იგრძნობა მთელ რუსეთში დღეს“, – წერდა იგი (უელსი 1978: 37). მწერალი მკაცრად აკრიტიკებდა საბჭოთა ხელისუფლებას ინტელიგენციასთან დამოკიდებულების საკითხში: „საბჭოთა მთავრობა ისევე ყურადღებანიანა მეცნიერთა მიმართ, როგორც საფრანგეთის სულ პირველი რევოლუცია, რომელსაც „არაფერში სჭირდებოდა ქიმიკოსები“ (უელსი 1978: 27). ბოლშევიკების განსაკუთრებული გაღიზიანება გამოიწვია უელსის მიერ ლენინის შეფასებამ: „ლენინი – კრემლის მეოცნებე“. თავის წიგნში ინგლისელი მწერალი მსუბუქი ირონიით ხატავს ლენინის, მსოფლიო პროლეტარულ რევოლუციაზე მეოცნებე უტოპისტის, ფსიქოლოგიურ პორტრეტს. ლენინთან დაკავშირებით უელსის დასკვნა ასეთია: „ლენინი, ეს ჭეშმარიტი მარქსისტი, რომელიც ყველა „უტოპისტს“ უარყოფს, ბოლოს და ბოლოს თვითონვე ვარდება უტოპიაში...“ (უელსი 1978: 88).

უელსის ამგვარმა შეფასებებმა, ცხადია, ალაშფოთა საბჭოთა პოლიტიკური ელიტა. ინგლისელმა მწერალმა მათ იმედეები გაუცრუა. მას უსაყვედურეს, რომ „არ დაინახა ის, რაც უნდა დაენახა“. ჰერბერტ უელსის კრიტიკოსებიდან განსაკუთრებული აგრესიით გამოირჩეოდა ლევ ტროცკი, რომელმაც უელსი დაახასიათა, როგორც „ინგლისური სალონის სოციალისტი, ფაბიანელი ბელეტრისტი ფანტასტიური და უტოპიური თემებით... გამსჭვალული იმ რწმენით, თითქოს იგი არსებითად თავისი სტუმრობით უდიდეს პატივს სდებს ბარბაროსულ ქვეყანას და მის ბელადს“ (ტროცკი 1925: 229).

ა. ლუნაჩარსკი კი წერდა: „უელსი, ისევე როგორც სხვები, თეორიულად ძალზე სუსტია, როდესაც საქმე მიდის მეცნიერულ, სოციოლოგიურ განზოგადებამდე... თუ როგორი უნაყოფო იყო მისი მოგზაურობა რუსეთში, როგორ არ დაინახა ის, რაც უნდა დაენახა, გამოჩნდა მისი წიგნის ყოველ მონაკვეთში. მაშინაც კი, როდესაც იგი საუბრობს უდიდესთა შორის უდიდესზე – ლენინზე – იგრძნობა დამცინავი და უხამ-

სი ტონი „განათლებული მოგზაურისა“, რომელიც მოხვდა ბარბაროსთა ქვეყანაში“ (ლუნაჩარსკი 1925: 386-387).

როგორც ჩანს, გალაკტიონმა, ნათლად ხედავდა რა ინგლისელი მწერლისადმი რუსული საბჭოთა საზოგადოებრივი აზროვნების დამოკიდებულების ცვლილებას¹, გადანყვიტა თავადაც, როგორც ეს საბჭოთა პოეტს მოეთხოვებოდა, მხარი აეხა უელსის კრიტიკოსებისათვის. გალაკტიონის გადანყვიტა, ვფიქრობთ, ხელი შეუწყო კიდევ ერთმა ფაქტორმა. ლექსის დაწერის ახლო ხანებში, 1928 წლის აგვისტოში, პოეტი იმყოფებოდა ამოსკოვში და დაესწრო კომუნისტური ინტერნაციონალის VI კონგრესს. კონგრესზე მიღებულ თეორიულ დებულებებს სახელმძღვანელო მნიშვნელობა ენიჭებოდა იდეოლოგიის სფეროში, მათ შორის, ცხადია, ინტელიგენციისათვისაც. კონგრესზე უმკაცრესად გააკრიტიკეს და პირდაპირ მოლაპტევებად გამოაცხადეს ის სოციალისტური მოძრაობანი, რომლებიც არ აღიარებდნენ რევოლუციური ბრძოლის პრაქტიკას. ე. წ. ფაბიანური მოძრაობა, რომლის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელიც იყო ჰერბერტ უელსი, გამოცხადდა „ანტირევოლუციონურ“, „ბურჟუაზიულ“ მოვლენად, „საბჭოთა კავშირის პროლეტარიატის დიქტატურის სასტიკი მოწინააღმდეგედ“: „კონსტრუქციული სოციალიზმი... რომელიც თვით თავის სახელწოდებაშივე ატარებს პროლეტარიატის რევოლუციის წინააღმდეგ ბრძოლის იდეას... აგრძელებს ფაბიანური მოძრაობის ლიბერალურ-ფილანტროპიულ, ანტირევოლუციონურ და ბურჟუაზიულ ტრადიციებს, პრინციპიალურად უარყოფს პროლეტარიატის დიქტატურას, ბურჟუაზიის წინააღმდეგ ბრძოლის ყოველგვარ ძალმომრეობით საშუალებებს და ხელს უწყობს ბრძოლას პროლეტარიატისა და კოლონიური ხალხების წინააღმდეგ“ (კომუნისტური ...1928: 103). ეს, ცხადია, იყო პირდაპირი მოწოდება ევროპული სოციალიზმისა და მისი წარმომადგენლების კრიტიკისაკენ.

დავუბრუნდეთ გალაკტიონის ლექსს. იგი ამ სიტყვებით იწყება:

ინგლისელს მწერალს მსურს ვუთხრა: მისტერ!

თქვენ მსოფლიოში ხართ ისე **თეთრი**,

რომ უფლება გაქვთ არ გაირიყოთ,

როგორც პოეტი და გეომეტრი.

(ტაბიძე 2017:128)

რას უნდა ნიშნავდეს ინგლისელი მწერლის ეპითეტი „თეთრი“, რომელიც სინტაქსურად და აზრობრივად საგანგებოდაა აქცენტირებული? ვფიქრობთ, გალაკტიონი მიგვანიშნებს ბრიტანული კოლონიალიზმის საყოველთაოდ ცნობილ სიმბოლოზე – „თეთრი ადამიანის ტვირთი“ (“The White Man’s Burden”), რომელიც დაკავშირებულია რედიარდ კიპლინგის ამავე სახელწოდების ლექსთან. კიპლინგის ნაწარმოები ინგლისის იმპერიული პოლიტიკის მორალური გამართლების მცდელობას წარმოადგენს. ლექსში განვითარებულია თვალსაზრისი, რომ ანგლოსაქ-

¹ ლევ ტროცკის წერილის ქართული თარგმანი 1925 წელს დაიბეჭდა ჟურნალ „მნათობში“, რომლის ერთ-ერთი დამფუძნებელი და მუდმივი თანამშრომელიც იყო გალაკტიონ ტაბიძე, ანატოლი ლუნაჩარსკის წერილი კი გამოქვეყნდა ჯერ საკავშირო მნიშვნელობის გაზეთ „იზვესტიაში“, (1925 წ. 20 იანვარი), შემდეგ კი ავტორის „კრიტიკულ ეტიუდებში“ (1925). წიგნი დაცულია გალაკტიონის პირად ბიბლიოთეკაში.

სების ბატონობა თავად კოლონიებისთვისაა აუცილებელი, რამდენადაც ამ გზით ჩამორჩენილი ხალხები ეზიარებიან კულტურისა და ცივილიზაციის მიღწევებს. ამის გამო რ. კიპლინგის ლექსის სათაური ინგლისური კოლონიალიზმის ხატოვან ფორმულირებად იქცა.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ თეთრი ადამიანის ტვირთზე ჰერბერტ უელსის ჩვენთვის საინტერესო რომანშიც („პირველი ადამიანები მთვარეზე“) არის საუბარი. ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟი, მისტერ ბედფორდი, მთვარის კოლონიზაციას სწორედ თეთრი ადამიანის მისიად მიიჩნევს: „ჩვენ უნდა მოვახდინოთ მთვარის ანექსია, – ვამბობდი მე, – ეს თეთრი ადამიანის ტვირთია, კეივორ, ჩვენ სატრაპები ვართ. ასეთ იმპერიაზე კეისარსაც კი არ უოცნებია“ (უელსი... 1923: 111).

ფიქრობთ, სიტყვებით – „თქვენ მსოფლიოში ხართ ისე თეთრი“, – გალაკტიონი იმაზე უნდა მიანიშნებდეს, რომ ჰ. უელსი, როგორც კონსტრუქციული სოციალიზმის მიმდევარი, კოლონიალიზმის მოკავშირეა და მათგან არაფრით განსხვავდება¹.

რაც შეეხება განსაზღვრებას – „პოეტი და გეომეტრი“ – ის თავისუფალია პოლიტიკური ქვეტექსტისაგან. ამ მხატვრულ სახეს გალაკტიონის სხვა ლექსშიც („ეს იყო ძველი, ნაცნობი აზრი“) ვხვდებით. ზ. შათირიშვილის აზრით, პოეტი-გეომეტრის ხატი დაკავშირებულია ალ. ბლოკის ლექსთან „კუნძულებზე“ (შათირიშვილი 2004გ:136), თუმცა, აღსანიშნავია, რომ პოეზიისა და გეომეტრიის, პოეტისა და გეომეტრის გვერდიგვერდ დაყენებას უფრო ძველი ტრადიცია აქვს იმავე რუსულ ლიტერატურაში. ცნობილია ალ. პუშკინის სიტყვები, რომ „მთაგონება ისევე აუცილებელია გეომეტრიისათვის, როგორც პოეზიისათვის“. ხოლო თუ ამ გამოთქმას („პოეტი და გეომეტრი“) მეტონიმიურად გავიაზრებთ, პოეტს, როგორც ხელოვანის მეტონიმიას, გეომეტრს კი – მეცნიერისას, მაშინ ცხადია, რომ გალაკტიონის თანამედროვეთაგან თუ ვინმეს შეეფერებოდა ამგვარი წოდება, უპირველესი სწორედ ჰერბერტ უელსი იყო, – ხელოვანი, რომლის ფანტასტიკაც სწორედ მეცნიერულ საფუძვლებს ეყრდნობოდა.

ამის შემდეგ ლექსში შემოდის უელსის „ჰიპერბოლების“ თემა. გალაკტიონის ირონიის მიზეზი ხდება ჰერბერტ უელსის მიერ გამოყენებული გაზვიადების მხატვრული ხერხი:

თქვენი გახედვა სავსეა მოკვლით,
ის ჰიპერბოლებს არ აგვიანებს:
თუ ლონდონიდან სიტტის მონოკლით
მთვარეზე იკვლევს ადამიანებს.
და მერე როგორს? თვითუღს მათგანს
წარმოდგენისას აშორებს ფაზისს,
ჰიპერბოლებით დასერავთ ათგან;
თვითუღს მათგანს ეს დალი აზის.
(ტაბიძე 2017: 128-129).

¹ შდრ. „როგორც საბჭოთა კავშირის პროლეტარიატის დიქტატურის სასტიკი მონინალმდევე „კონსტრუქციული სოციალიზმი“ ბურჟუაზიასთან ერთად პროლეტარიატის კომუნისტური მოძრაობის კოლონიალური რევოლუციების აქტიური მტერია“ (კომუნისტური... 1928:103-104).

ნაწარმოების იდეურ მიზანდასახულობას გვიხსნის პოეტის არქივში დაცული ერთი ჩანაწერი: „ინგლისელ რომანისტს, უელსს, აქვს რომანი „პირველი ადამიანები მთვარეზე“. უელსი თვალთ წინასწარმხედველია. და ქვეყნიურ ნაკლულევანებებზე არა ირონიის გარეშე ხატავს მთვარის მცხოვრებლებს. თვითეულ მათგანს პროფესიის დალი აზის: უდიდეს მეცნიერს აქვს უუზარმაზარესი შუბლი და გამხდარი სხეული და ტანი, ღონიერს სპორტსმენს კოლოსალური სიდიდის მსხვილი ძარღვებიანი ხელები და პატარა თავი. ვარსკვლავთამრიცხველს (ასტრონომს) დიდი, საოცარი, ვეება თვალეები და ძლივსშესამჩნევი ფიგურა. მწერალს კოლოსალური ხელები და სხვ. ეს არის პროფესიონალური გიპერბოლიზმი. ამნაირ შემთხვევებში გიპერბოლა ძალიან ხშირად გააოცებს ადამიანის წარმოდგენას, მაგრამ სრულიად ვერ დაარწმუნებს მას... აქ ხერხი გროტესკისა და კარიკატურის უადგილოა და არასწორი“ (დღიური 37 – 1929 წ.) (ტაბიძე 2006: 459).

პოეტი სწორედ ამავე აზრს მხატვრული ფორმით ავითარებს ლექსშიც. გალაკტიონის დასკვნით, ჰერბერტ უელსი სრულიად უადგილოდ მიმართავს ჰიპერბოლიზაციის მხატვრულ ხერხს, რაც მკითხველზე უკუეფექტს ახდენს, რამდენადაც კი არ არწმუნებს მას მწერლის მონათხრობის სინამდვილეში, არამედ პირიქით – სქემატურობის შთაბეჭდილებას უტოვებს. ინგლისელი მწერლის რომანში სელენიტებს (მთვარის მაცხოვრებლებს) მართლაც „პროფესიის დალი აზით“. ასტრონომი დახატულია, როგორც უზარმაზართვალეებიანი, მეცნიერი – როგორც დიდთავა და გამხდარი, მუშა კი – როგორც კუნთმაგარი და წვრილთავა არსება. საარქივო ჩანაწერის მიხედვით, გალაკტიონი ნათლად აცნობიერებს, რომ უელსი ირონიას მიმართავს. სინამდვილეში მთვარე ალეგორიაა დედამიწისა, რომლის მკვიდრნიც იმდენად არიან შეზრდილნი საკუთარ პროფესიას, რომ მათი გარეგნობაც კი პროფესიის დალით აღბეჭდილა. მაგრამ პოეტი, ამის მიუხედავად, ცდილობს, რომ როგორმე მხატვრული წუნი მოუძებნოს ინგლისელი მწერლის ნაწარმოებს და არა მხოლოდ პოლიტიკურ, არამედ ესთეტიკურ სიბრტყეზეც აჩვენოს მისი ავტორის „უტოპისტობა“.

მაგრამ გალაკტიონი მხოლოდ ამით არ კმაყოფილდება. ლექსის ბოლო ნაწილში კიდევ ერთი საინტერესო ფაქტია აღნიშნული:

... შეგისწავლიათ თქვენ მარსიც ასე
და რომანში გაქვთ სიტყვა ჩართული
რომ გიგანტები ცხოვრობენ მარსზე
და მათი ენა არის... ქართული!
გმადლობთ! აი ეს იქნებ სწორია.
უუძველესი ქართველთა მოდგმის
გცოდნიათ ენა და ისტორია,
მისი კულტურის, მისი გამოთქმის.
იქნება გვითხრათ, რომ უფრო სრული
ამ აღმოჩენის იქნას ეფექტი:
მარსზე გამოთქმა არის ქართული,
მაგრამ ქართულის რა დიალექტი?

(ტაბიძე 2017:128-129)

ჰერბერტ უელსის არც ამ („პირველი ადამიანები მთვარეზე“) და არც სხვა რომელიმე ნაწარმოებში მსგავსი ფაქტი არ დასტურდება. ვერც მწერლის ესეისტიკაში მივაკვლიეთ ამ თვალსაზრისით საგულისხმო რაიმე შენიშვნას, ან მოსაზრებას, რაც შეიძლება ბიძგის მიმცემი გამხდარიყო გალაკტიონისათვის. ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: რატომ მიანერა პოეტმა ამგვარი აზრი ჰერბერტ უელსს? ეს ირონიაა, უელსის ჰიპერბოლიზაციის „მეთოდის“ თავისებური გაშარყებაა მხოლოდ, თუ ამ პასაჟს სხვა ქვეტექსტი და მიზანდასახულობაც შეიძლება ჰქონდეს?

გალაკტიონის ერთ-ერთი დღიური (№29, 1928) მეტად საინტერესო ცნობებს გვანვდის ნაწარმოების შემოქმედებითი ისტორიის შესახებ. მთლიანად მოვიტანთ ჩვენი საკითხის თვალსაზრისით საყურადღებო მონაკვეთს:

„ვინ არის უელსი? უელსის წინააღმდეგ.

უელსის ერთი გიპერბოლის შესახებ.

1. საერთოდ უელსის გიპერბოლები.

2. ტროცკი უელსის შესახებ (Ленин).

3. უელსის აზრი: რა ენაზე ლაპარაკობენ მარსზე?

4. მოცულობა მარსის, ტერიტორია, სიგრძე და სხვ.

5. თანამედროვე ენები და მათი ნაკლულეგანებანი.

6. მომავალი ენა.

7. ჯგუფი „არიფიონი“. აზრი ენის შესახებ.

8. ეს პოლიტიკური არაა, ესაა სოციალისტური და მეცნიერული.

9. მარქსიზმი მომავალი ენის შესახებ.

10. ლენინი და სტალინი.

11. პოეტები ჩემს მხარეზე იქნება.

12. პლენხანოვი.

13. თავისთავად ცხადია, სულერთია, რომელი ენის გეგმონია იქნება სოციალური.

14. ქართული ენის პრივილეგიები.

15. ეს საკითხი არ უნდა დაისვას ნაციონალისტური თვალსაზრისით.

16. სოციალიზმის ხანა, სრულებით არაა შორს...

რა თქმა უნდა, ყველას თავისი ენა მოსწონს.

აკად. პროფ. მარრი.

პოეზია იქნება ქართული. როგორ შეითვისებს ქართული ენა სხვა ენებს.

რაა ესპერანტო? ეს შესაქმნელი ენაა.

მართლა იქნება თუ არა ერთი ენა?..

როგორ ესმით ეროვნული კულტურა ეხლა? (სტალინი).

პოლიტიკური მოსაზრებითაც არ შეიძლება დიდი სახელმწიფოს ენის გამეფება მომავალ სოციალიზმში, რადგან ეს ხომ იგივე იმპერიალისტური მადაგახსნილობა იქნებოდა?“ (ტაბიძე 2006:362-363).

როგორც წარმოდგენილი ჩანანერიდან ჩანს, ჰერბერტ უელსის „გიპერბოლები-სა“ და მარსზე ქართულად ლაპარაკის თემა პოეტს შემოაქვს საკითხთა იმ წრეში, რომელიც ეხება კაცობრიობის მომავალ ენას. თუ გავითვალისწინებთ ეპოქის

კონტექსტს, ცხადი გახდება, რომ გალაკტიონ ტაბიძის ინტერესის სფეროში მოქცეულია საკითხი ერთიანი საერთაშორისო ენის შესახებ, რაც ერთხანს საკმაოდ აქტუალური თემა იყო საბჭოთა ლინგვისტიკაში.

XX საუკუნის 20-იან წლებში კომუნისტთა შორის ჯერ კიდევ არსებობდა მტკიცე რწმენა მსოფლიო პროლეტარული რევოლუციის გარდუვალობისა, რასაც, მარქსიზმის თეორეტიკოსთა მიხედვით, უნდა მოჰყოლოდა ერთიანი მსოფლიო პროლეტარული საზოგადოების შექმნა. ამ საზოგადოების წევრებს, ცხადია, აუცილებლად დასჭირდებოდათ ერთი საკომუნიკაციო ენა. 20-იანი წლების საბჭოთა ენათმეცნიერებაში აქტიურად დაიწყო მსჯელობა იმის თაობაზე, თუ რომელ ენას შეეძლო ეტვირთა მომავალში ასეთი ფუნქცია. ერთნი მიიჩნევდნენ, რომ საერთაშორისო ენის სტატუსი უნდა შეეძინა რომელიმე გავრცელებულ ენას, მეორენი ფიქრობდნენ, რომ ამ მიზნით უმჯობესი იყო რომელიმე თანამედროვე ენის გამარტივება და მისი გამოყენება, მესამენი კი იმედებს ხელოვნურ ენაზე – ესპერანტოზე – ამყარებდნენ¹. ამგვარ დისკუსიას, გარკვეულწილად, ბიძგი მისცა აღიარებული ენათმეცნიერის, ნიკო მარის, ლინგვისტურმა თეორიამაც. ნიკო მარი ცდილობდა თავისი კონცეფცია მარქსისტული იდეოლოგიისათვის მოერგო. XX საუკუნის 20-იან წლებში მან განავითარა მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, მომავალში ენათა შერწყმის გზით აუცილებლად ჩამოყალიბდებოდა ერთიანი საკომუნიკაციო ენა: „ადამიანური მეტყველების ისტორიული გზა მიიმართება მრავალენოვნებიდან ერთიანი ენისაკენ. დამხმარე ხელოვნური ენების გამოგონება, როგორცაა ესპერანტო და სხვ., სუროგატია იმისა, რაც აუცილებლად, ბუნებრივად განხორციელდება მომავალში“ (მარი 1936: 228). 1924 წელს მარი წერდა: „ისევე როგორც კაცობრიობა, მშრომელთა მასის ძალისხმევით კუსტარული, ერთმანეთისაგან განცალკევებული მეურნეობებისა და საზოგადოებრივი ფორმების გარდაქმნის გზით მიდის ერთიან მსოფლიო მეურნეობამდე და ერთიან საზოგადოებამდე, ასევე სამეტყველო ენა თავდაპირველი მრავალსახეობრიობიდან გიგანტური ნაბიჯებით მიემართება ერთიანი მსოფლიო ენისაკენ“ (მარი 1936: 135).

მომავალი მსოფლიო ენა იმდენად პოპულარულ თემად იქცა, რომ თავად კომუნისტური პარტიის უმაღლესი ხელისუფალნიც კი იძულებულნი გახდნენ, საკუთარი შეხედულება გამოეთქვათ ამ საკითხზე. 1925 წელს ერთ-ერთ საჯარო გამოსვლაში იოსებ სტალინი აღნიშნავდა: „ამბობენ (მაგალითად, კაუცკი), სოციალიზმის პერიოდში ერთიანი საერთო-საკაცობრიო ენა შეიქმნება, ყველა დანარჩენი ენა კი მოკვდებაო. მე ნაკლებად მჯერა ეს ერთიანი ყოვლისმომცველი ენის თეორია. ყოველ შემთხვევაში, გამოცდილება ამ თეორიის წინააღმდეგ მეტყველებს და არა მის სასარგებლოდ“² (სტალინი 1949: 152-153). დაადანაშაულეს რა ლენინური აზროვნებიდან გადახვევაში (რომლის მიხედვითაც მსოფლიო პროლეტარული რევოლუცია უთუოდ გამოიწვევს ერებისა და ენების შერწყმას), სტალინი ოდნავ მოგვიანებით, თავის ნაშრომში „ნაციონალური საკითხი და ლენინიზმი“ იძულებუ-

1 აღნიშნული დისკუსიის თაობაზე იხ. (სვადოსტი 1968: 134-148).

2 სტალინის მოხსენება „აღმოსავლეთის ხალხთა უნივერსიტეტის პოლიტიკური ამოცანები“ 1925 წელს დაიბეჭდა ჟურნალ მნათობში (№4, გვ. 212-222).

ლი გახდა ამგვარად ჩამოეყალიბებინა თავისი აზრი: „პროლეტარიატის მსოფლიო დიქტატურის პერიოდის მხოლოდ მეორე ეტაპზე... როცა მეურნეობის მსოფლიო სოციალისტური სისტემა საკმაოდ განმტკიცდება და სოციალიზმი ხალხთა ყოფაში დამკვიდრდება, როცა ერები პრაქტიკულად დარწმუნდებიან საერთო ენის უპირატესობაში ეროვნული ენების წინაშე, დაიწყება ეროვნულ განსხვავებათა და ენათა კვდომა, ისინი ადგილს დაუთმობენ ყველასათვის საერთო მსოფლიო ენას“ (სტალინი 1950: 386).

გალაკტიონის ჩანაწერიდან აშკარაა, რომ პოეტი აქტიურად ადევნებდა თვალს ხსენებულ დისკუსიას და როგორც პატარა ერის შვილს, დიდად აღელვებდა მშობლიური ენის მომავალი. ასეთ ვითარებაში პოეტს უჩნდება, ერთი შეხედვით, წარმოდგენილად თამამი აზრი იმის თაობაზე, რომ საერთაშორისო ენის ფუნქცია, სავსებით შესაძლებელია, შეასრულოს ქართულმა. ამ საოცრად გაბედული მოსაზრების წამოყენება იმითაც იყო განპირობებული, რომ გალაკტიონს, მშობლიური ენის სამომავლო ხვედრთან ერთად, ბუნებრივია, აფიქრებდა საკუთარი პოეზიის ბედიც. ცხადია, პოეტი ენობრივ სივრცეში არსებობს და, შესაბამისად, რაც უფრო მეტ ადამიანს ეცოდინებოდა ქართული ენა, მით უფრო მეტი მკითხველი ეყოლებოდა გალაკტიონის პოეზიასაც.

პოეტის ჩანაწერიდან ჩანს, რომ იგი ზრუნავდა საფუძვლიანი არგუმენტები მოეძებნა თავისი ოცნებისათვის. ამაზე მიუთითებს ჩანაწერის შემდეგი პუნქტები: „5. თანამედროვე ენები და მათი ნაკლულეგანებანი... 14. ქართული ენის პრივილეგიები“. ეს ორი თეზისი მიგვანიშნებს, რომ გალაკტიონს მშობლიური ენის პოპულარიზაციის ერთ-ერთ გზად თანამედროვე ენათა ნაკლოვანებების აღწერის ფონზე ქართული ენის ღირსებების წარმოჩენა მიაჩნდა. ამის გათვალისწინების შემდეგ აღარ არის გასაკვირი ჩანაწერში ნიკო მარის სახელის გამოჩენა: „აკად. პროფ. მარრი“. ამ პერიოდში ხომ საყოველთაოდ იყო ცნობილი ნიკო მარის აზრი ქართული ენის შესახებ, რომ „ქართული ენით ყველაფერი გამოითქმება, რაც დედამიწაზე შეიძლება გამოითქვას რაგინდარა ენით. არ მოიპოვება აზრი არც ერთ ენაზე, რომ არათუ ქართველმა სავსებით ვერ გამოთქვას, არამედ მხატვრულ ყალიბში ვერ ჩამოასხას... შეიძლება ითქვას, შინაგანი თვისებებით იგი მსოფლიო ენაა“.¹ როგორც ჩანს, გალაკტიონს ნიკო მარი ერთ-ერთ სავარაუდო მოკავშირედ მიაჩნდა ქართულის, როგორც საერთაშორისო ენის, იდეის პოპულარიზაციის საქმეში.

აშკარაა ისიც, რომ გალაკტიონს სურდა ქართული საზოგადოებრივი აზრის მომართვა აღნიშნული შეხედულების გასახმოვანებლად და დასასაბუთებლად. ამაზე მიუთითებს შემდეგი პუნქტები: „7. ჯგუფი „არიფიონი“. აზრი ენის შესახებ... 11. პოეტები ჩემს მხარეზე იქნება“. საგულისხმოა ჩანაწერში „არიფიონის“ ხსენება. ამ პერიოდში გალაკტიონი სწორედ ამ ლიტერატურული გაერთიანების წევრი იყო. „არიფიონში“ განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა ქართულ ენასთან დაკავშირებულ საკითხებს. ამ დაჯგუფების მთავარი სულისჩამდგმელი, მიხეილ ჯავახიშვილი, 20-იან წლებში წერილების მთელ ციკლს აქვეყნებს ენობრივი პრობ-

¹ ნიკო მარის ნაშრომი „ქართველი ერის კულტურული შუბლი ენათმეცნიერების მიხედვით“, რომელშიც საგანგებოდაა საუბარი ქართული ენის პრივილეგიებზე, 1925 წელს დაიბეჭდა ჟურნალ „მნათობში“ (5-6), რომლის სარედაქციო კოლეგიის წევრიც იყო გალაკტიონ ტაბიძე.

ლემების ირგვლივ (იხ. ჯავახიშვილი 2001). როგორც გალაკტიონი იგონებს, ენობრივ საკითხებზე ხშირად იმართებოდა დისკუსია „არიფიონელთა“ შორის (ტაბიძე 2006: 344). ამიტომ, საფიქრებელია, რომ გალაკტიონს განზრახული ჰქონდა „არიფიონის“ შეკრებებზე განსახილველ საკითხად გამოეტანა თავისი ინიციატივა და შემდეგ, თუ მოხერხდებოდა, გაეჟღერებინა იგი, როგორც ჯგუფის ერთიანი პოზიცია. ამ გზით, გალაკტიონის ნამოწყება, ცხადია, უფრო მეტ სოლიდურობას შეიძენდა. ამასთანავე, გალაკტიონი იმედს ამყარებდა ქართველი პოეტების ეროვნულ გრძნობებზე და გულწრფელად სჯეროდა მათი მხარდაჭერისა.

ჩანაწერის მიხედვით, თავისი თამამი მოსაზრების შერბილებას გალაკტიონი იმის აღნიშვნით ცდილობს, რომ, თითქოს, მას ნაკლებად აინტერესებს, რომელ ენას დარჩება სოციალური ჰეგემონია. პოეტს სურს, მომავალ მსოფლიოში პოეზიის ენად იქცეს ქართული: „13. თავისთავად ცხადია, სულერთია, რომელი ენის გემონია იქნება სოციალური... პოეზია იქნება ქართული“.

თავისი მოსაზრების განმტკიცებას პოეტი ერთგვარად მორალური არგუმენტის მოშველიებითაც ცდილობს: „პოლიტიკური მოსაზრებითაც არ შეიძლება დიდი სახელმწიფოს ენის გამეფება მომავალ სოციალიზმში, რადგან ეს ხომ იგივე იმპერიალისტური მადაგახსნილობა იქნებოდა?“

და რაც ყველაზე მთავარია, გალაკტიონი აცნობიერებს, რომ დიდი სიფრთხილეა საჭირო ამ იდეის გაჟღერებისას, რათა ეს ნაციონალიზმის გამოვლენად არ იქნას აღქმული: „8. ეს პოლიტიკური არაა, ესაა სოციალისტური და მეცნიერული... 15. ეს საკითხი არ უნდა დაისვას ნაციონალისტური თვალსაზრისით“.

თავისი შეხედულების გამოთქმა გალაკტიონმა მართლაც მოახერხა, ძალზე მოკრძალებულად, – პოეტური ოცნების ფორმით. იმავე ლექსების ციკლში „ეპოქა“, რომელშიც გამოქვეყნდა მისი „ინგლისელს მწერალს...“, ვხვდებით ერთ ასეთ უსათაურო ლექსს:

* * *

თქვენი წიგნია: ქართველი ქალი
მშობლიურ ენას გადაჩვეული?
თქვენ გავიწყდებათ მეორე ენა,
შრომა, მომავლის ენა გრძნეული.
როს მსოფლიოში დაისადგურებს
თანასწორობა და აღმაფრენა,
ექნება ერთი ენა მსოფლიოს,
ვინ იცის, იქნებ „ქართული ენა“?

(ტაბიძე 2017: 152)

რა თქმა უნდა, საბჭოთა კრიტიკას არ გამოჰპარვია გალაკტიონ ტაბიძის ეს „ნაციონალისტური გადახრა“. „ეპოქის“ ერთ-ერთი რეცენზენტი დიმიტრი ბენაშვილი წერდა: „ნაციონალისტური მოტივიც საკმაოდ დოზით შედის ამ პოემაში. პოეტს უნდა, რომ მომავალში საერთაშორისო ენად ქართული ენა იყოს. ამ „კეთილ“

სურვილს ვერ დაიტევს ის რევოლუცია, რომელსაც ტაბიძე ხოტბას ასხამს“ (ბენაშვილი 1930: 4).

ასეთ ვითარებაში, როცა საბჭოთა კრიტიკოსები პირდაპირი ფორმით გამოხატულ ასეთ მოკრძალებულ ნატვრასაც კი ნაციონალიზმის გამოვლენად აფასებდნენ, პოეტს ერთადერთი გამოსავალია რჩებოდა – მას **ირიბად** უნდა გამოეთქვა საკუთარი შეხედულება ქართული ენის განსაკუთრებული ბუნებისა და მასშტაბურობის შესახებ. ამ საქმეში გალაკტიონ ტაბიძემ ჰერბერტ უელსი „დაიხმარა“. თავისი ლექსით პოეტმა ვითარება ამგვარად წარმოადგინა: „უუძველესი ქართველთა მოდგმის“ ენა იმდენად განთქმულია, რომ მას მსოფლიოში ცნობილი ბრიტანელი მწერალი არათუ საერთაშორისო, არამედ კოსმოსური მნიშვნელობის ენად მიიჩნევს, რამდენადაც თავის რომანში მარსის მაცხოვრებლებს ამ ენაზე ალაპარაკებს.

ბუნებრივია, ჩნდება კითხვა: რალა მაინცდამაინც ჰერბერტ უელსს მიაწერა პოეტმა აზრი იმის თაობაზე, რომ მარსზე ქართულად საუბრობენ? განა არ შეეძლო მას, რომ რაიმე სხვა გზით წარმოეჩინა ქართული ენის განსაკუთრებულობა?

საქმე ისაა, რომ, მართალია, უელსი ფანტასტიკის მწერალი იყო, მაგრამ მისი ფუტუროლოგიური პროგნოზები ფანტაზიის ზღვარდაუდებელ გაქანებას კი არ ეფუძნებოდა, არამედ სამეცნიერო წინამძღვრებიდან იყო ამოზრდილი, არსებითად, სამეცნიერო ვარაუდებს წარმოადგენდა, რომელთა დიდი ნაწილი ახდა კიდევ. ამის გამო, როგორც აღინიშნა, ჰერბერტ უელსი წინასწარმეტყველ მწერლად იყო მიჩნეული (შდრ. გალაკტიონის ზემოთ ციტირებული სიტყვები: „უელსი თვალთ მინასწარმხედველია...“). გალაკტიონის პირად ბიბლიოთეკაში დაცულია ჰერბერტ უელსის რომანის – „დროის მანქანა“ – 1920 წლის გამოცემა, რომელსაც ერთვის რუსი მწერლისა და უელსის შემოქმედების მკვლევრის ევგენი ზამიატინის წინათქმა. ამ წინასიტყვაობაში გალაკტიონს შემდეგი ადგილები გაუხსნავს: „უელსის ამ, ერთი შეხედვით, „ზღაპრებში“ ყველა საკვირველება ხდება ისე, როგორც ეს რუსულ ზღაპრებშია... ყველა საოცრება მეცნიერულად დასაბუთებულია, ყველა საოცრება ეყრდნობა მკაცრ ლოგიკურ საფუძველს... უელსის ყველა ფანტაზია: ქიმიური, მათემატიკური თუ მექანიკური, შეიძლება, სინამდვილეში სრულიადაც არაა ფანტაზია“ (უელსი 1920: 7-8).

ამავე აზრს ავითარებდა ხსენებული ავტორი ორიოდ წლის შემდეგ უელსის შემოქმედებისადმი მიძღვნილ წიგნშიც: „უელსის ფანტასტიკა – ეს ფანტასტიკაა სადღეისოდ, ხვალ კი იგი უკვე რეალობად იქცევა. ამის თქმა დარწმუნებით შეიძლება იმის გამოც, რომ ბევრი რამ უელსის ფანტასტიკიდან უკვე განხორციელდა; იმიტომ, რომ უელსს აქვს წინასწარხედვის უჩვეულო უნარი... აქ მისტიკა კი არაა, არამედ ლოგიკა, ოღონდაც ლოგიკა უფრო მეტად გაბედული, უფრო მეტად მებრძოლი, ვიდრე – ჩვეულებრივი“ (ზამიატინი 1922: 17).

ჰერბერტ უელსისადმი საბჭოთა საზოგადოებრივი აზრის დამოკიდებულების ცვლილების მიუხედავად, ინგლისელი მწერლის, როგორც „წინასწარმეტყველის“ ავტორიტეტი მაინც შეუვალი რჩებოდა. ამდენად, ჰერბერტ უელსის ფანტასტიკურ რომანში გაჟღერებულ აზრს იმის თაობაზე, რომ მარსზე ქართულად ლაპარაკობენ,

გაცილებით უფრო მეტი ფასი უნდა ჰქონოდა გალაკტიონის ჩანაფიქრის რეალიზაციის გზაზე, ვიდრე სხვა ნებისმიერი ავტორიტეტისას. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ჰერბერტ უელსი თავადაც დაინტერესებული იყო მომავალი საერთაშორისო ენის საკითხით. გალაკტიონის პირად ბიბლიოთეკაში დაცულია ჰერბერტ უელსის ნიგნი „წინასწარგანჭვრეტანი“ (Предвидения, М., 1902), რომელიც პოეტს საგულდაგულოდ დაუმუშავებია. ამ ნიგნში უელსი ავითარებდა თვალსაზრისს, რომ კაცობრიობას ახლო მომავალში აუცილებლად დასჭირდებოდა ერთი საკომუნიკაციო ენა და ამგვარ ფუნქციას, მწერლის აზრით, შეასრულებდა ინგლისური, ან ფრანგული, უფრო ნაკლები ალბათობით, – გერმანული, ან რუსული ენა. ამიტომაც არაა გასაკვირი, რომ გალაკტიონის რეცეფციაში მომავალი საერთაშორისო ენის საკითხი ჰერბერტ უელსის სახელს დაუკავშირდა.

ამასთანავე, მარსზე ქართულად ლაპარაკის თემა ორგანულად მოთავსდა ლექსის მხატვრულ ქსოვილში. თუ მკითხველი სიტყვაზე ენდობოდა პოეტს და დაიჯერებდა, რომ უელსის ნაწარმოებში მარსის მკვიდრნი ქართულად მეტყველებენ, გალაკტიონის ამოცანა მიღწეული იქნებოდა, ხოლო თუ მაინცდამაინც ვინმე საგანგებოდ შეისწავლიდა უელსის შემოქმედებას და მის რომანებში მსგავსს ვერაფერს აღმოაჩენდა, ამ შემთხვევაში პოეტი თავს იმით გაიმართლებდა, რომ ეს ოდენ უელსის მხატვრული ხედვის გაშარჟება და მისი მეთოდით ჰიპერბოლათშემოქმედება იყო (ამგვარ თანაშემოქმედებას მიმართავს გალაკტიონი, როცა ლექსში აცხადებს, რომ ინგლისელი მწერალი თავის რომანში მოგვითხრობს ჟურნალისტებზე, „რომელთ ხელები კილომეტრია“ და სპორტსმენებზე „კოლოსალური სიდიდის ტანით“ და „უიმედოთ პატარა თავით“. უელსის ნაწარმოებში მსგავსს ვერაფერს შეხვდებით).

ერთი სიტყვით, გალაკტიონის ლექსში საქმე გვაქვს ე. წ. ორმაგი კოდირების თავისებურ, მეტად საინტერესო შემთხვევასთან. პირდაპირი აზრით, ნაწარმოები იკითხება, როგორც „საბჭოთა პოეტის“ ჰერბერტ უელსისადმი მიმართული ირონია, ხოლო ლექსის ფარული ქვეტექსტი კი არის იმავე ბრიტანელი მწერლის მეშვეობით „უუძველესი ქართველთა მოდგმის“ ენის განსაკუთრებულობის ხაზგასმა. ამ აზრით, ლექსი „ინგლისელს მწერალს“ (რომელსაც ხელნაწერში ერქვა „ქართველები მარსზე“) შეიძლება მივიჩნიოთ ერთგვარ შემამზადებელ ეტაპად, გალაკტიონის მიერ საზოგადოებისათვის ქართულის, როგორც საერთაშორისო ენის, შეთავაზების გზაზე.

დამოწმებანი:

ბენაშვილი 1930: ბენაშვილი, დ. „გალაკტიონ ტაბიძე, „ეპოქა“. გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“, № 3, 1930.

ზამიატინი 1922: Замятин, Е. *Герберт Уэллс*. Петербург: 1922.

კენჭოშვილი 1999: კენჭოშვილი, ი. *გალაკტიონ ტაბიძის სამყაროში*. თბილისი: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, 1999.

კომუნისტური ... 1928: *კომუნისტური ინტერნაციონალის პროგრამა, მიღებული მე-VI კონგრესის მიერ 1928 წ. 1 სექტემბერს მოსკოვში*. ტფილისი: სახელგამი, 1928.

- ლუნაჩარსკი 1925:** Луначарский, А. Этюды критические. М. — Л.: 1925.
- მარი 1925:** მარი, ნ. *ქართველი ერის კულტურული შუბლი ენათმეცნიერების მიხედვით*. ჟურნ. მნათობი, № 5-6, 1925.
- მარი 1936:** Марр, Н. *Избранные работы*. т. II. Ленинград: 1936.
- სვადოსტი 1968:** Свадост, Э. *Как возникнет всеобщий язык*. М.: 1968.
- სტალინი 1949:** სტალინი, ი. *თხზულებანი*. ტ. 7. თბილისი: სახელგამი, 1949.
- სტალინი 1950:** სტალინი, ი. *თხზულებანი*. ტ. 11. თბილისი: სახელგამი, 1950.
- ტაბიძე 2006:** ტაბიძე, გ. *საარქივო გამოცემა ოცდახუთ წიგნად*. წ. XIII. თბილისი: ლიტერატურის მუზეუმი, 2006.
- ტაბიძე 2017:** ტაბიძე, გ. *თხზულებანი თხუთმეტ ტომად*. ტ. IV. თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, 2017.
- ტროცკი 1925:** ტროცკი, ლ. *ფილისტერი რევოლუციონერის შესახებ*. ჟურნ. მნათობი, №1, 1925.
- უელსი 1902:** Уэллс, Г. *Предвидения*. М. 1902.
- უელსი 1923:** Уэллс, Г. *Первые люди на Луне*. М. — Л.: 1923.
- უელსი 1978:** უელსი, ჰ. *რუსეთი წყვედიადში*. ბათუმი: „საბჭოთა აჭარა“, 1978.
- შათირიშვილი 2004:** შათირიშვილი, ზ. *გალაკტიონის პოეტიკა და რიტორიკა*. თბილისი: „ლოგოს პრესი“, 2004.
- ჯავახიშვილი 2001:** ჯავახიშვილი, მ. *წერილები*. თბილისი, 2001.

Levan Beburishvili
(Georgia, Tbilisi)

“The martians speak in Georgian...”
Galaktion Tabidze and Herbert Wells

Summary

Key words: Galaktion Tabidze, Herbert George Wells.

In the process of studying a literary work it is necessary to consider the archive materials of the writer. Particularly, in the case of referring to the poet possessing the miscellaneous creative inner world, such as Galaktion Tabidze. The poem “Addressing the English writer..” by Galaktion was published in 1928. It is a humorous poem, the addressee of which is a well-known British writer Herbert George Wells. The object of Galaktion’s irony is Wells’ novel “The First Men in the Moon.” The interesting point of the poem is the following: according to Galaktion’s poem, in Herbert Wells’ novel the inhabitants of the planet – Mars speak Georgian. However, this fact is not confirmed in this or any other literary writings of Herbert Wells. While studying the archive of Galaktion’s creative works the considerable attention was paid to one of the records in which the topic concerning the hegemony of a single language over the earth in the future was emerged. In the 20s of the 20th century the ideologists of communism started to consider the issue regarding the language which could have become the international language in case the world proletarian revolution had happened. Galaktion’s record clearly shows that the poet was concerned about the mentioned issue. He, as a true patriot, wanted the Georgian language to assume the status of the world language and even tried to substantiate its scientific and poetic uniqueness (e.g. the poem “Your book is...”) And this noble desire might have become the cause of the fact, that the idea, as if even aliens spoke Georgian, is attributed to Herbert Wells by Galaktion. The poet tries to present the magnitude and particularity of the Georgian language exactly in such an indirect way.